

2. ЕКОЛОГІЯ ДОВКІЛЛЯ

УДК 581.526.42 (477. 85)

*В.Д. Солодкий – Державне управління охорони
навколишнього природного середовища в Чернівецькій області;
доц. В.Я. Заячук, канд с.-г. наук – НЛТУ України, м. Львів*

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРИНЦИПИ ВПРОВАДЖЕННЯ КАРПАТСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ У БУКОВИНСЬКИХ КАРПАТАХ

Розглянуто основні екологічні та економічні аспекти відтворення лісових ресурсів Буковинських Карпат при впровадженні Стратегії виконання Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат.

Ключові слова: сталий розвиток, економічні властивості лісу, гірські ліси, програма відтворення природних екосистем.

*V.D. Solodkyi – State administration of guard of natural environment is in the
Cherniveckiy area; assoc. prof. V.Ya. Zayachuk – NUFWT of Ukraine, L'viv*

Ecological and economical aspects of Carpathian convention realization in Bukovinian Carpathians

Basic ecological and economical aspects of forest resources renovation of Bukovinian Carpathians in Convention Strategy implementation about protection and equable development of Carpathians are considered.

Keywords: equable development, economical factors of forests, forests of highlands, renovation program of natural ecological systems.

Метою сталою розвитку лісів є збалансоване їх використання, підтримка їх здатності виконувати ресурсні, соціальні та економічні функції. Сталий розвиток лісів базується на екосистемних принципах управління лісовим господарством, що передбачає збалансоване та безперервне використання ресурсів без надмірного зниження стійкості і біорізноманіття лісових екосистем, а також попередження зменшення ролі лісового покриву у регулюванні природних процесів. Визнання нових нематеріальних цінностей лісів докорінно змінили напрямки, структуру та інтенсивність лісокористування. Намітився зростаючий акцент на необхідності віддання більшої переваги, паритету екологічним аспектам порівняно з економічними [1, 2, 4].

Стратегія виконання Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат стала основоположним документ для імплементації положень Карпатської конвенції на території Буковинських Карпат – створення економічних, технічних, організаційних і правових передумов для екологічно збалансованого господарського розвитку в регіоні, збереження біологічного та ландшафтного біорізноманіття, вирішення питання місцевого розвитку і планування територій тощо [11].

Методика досліджень. У лісах Буковини накопичилося багато проблем (екологічність господарювання, типологічна оптимізація лісокористування, оптимізація структури водозбірних ландшафтів тощо), що може призвести до соціально-економічних збитків. Гірські ліси Буковини розташовані на

площі 118,3 тис. га. Щорічно тут заготовляють понад 300 тис. куб. метрів деревини. Середній приріст на 1 га покритої лісом площі становить 4,6 кубометрів і є вищим середньодержавного показника. Але гірські ліси Буковини є не тільки джерелом цінної деревини, вони також виконують водоохоронні, водорегулюючі та протиерозійні функції і мають велике економічне значення для народного господарства [3, 8].

Екологічна стабільність у водозборах гірських річок значною мірою залежить від індексу лісистості, характеру рослинного покриву та антропогенних змін у його структурі. У Буковинських Карпатах протягом багатьох десятиріч здійснювалося інтенсивне господарювання без врахування специфіки гірських та передгірських умов, що призвело до порушення екологічної рівноваги – у великих обсягах, особливо у повоєнний період, коли велися суцільні рубки лісу, безсистемно будувалися дороги та трелювальні волоки, нафто- і газопроводи, проводилося розорювання крутосхилів тощо [5, 9].

Регулюючими еколого-економічного нормативами збалансованого лісокористування на даний час є Закон України "Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону" (2000 р.), Постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку ведення державного обліку лісів і державного лісового кадастру" (2007 р.), "Про затвердження Правил відтворення лісів" (2007 р.), "Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів" (2007 р.), "Про затвердження Правил поліпшення якісного складу лісів" (2007 р.), "Про затвердження Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок" (2007 р.) [7, 10] та ін.

Результати досліджень. Проведений аналіз застосування різних методів трелювання деревини показав, що екологічна безпека лісових формацій гірських лісів Буковинських Карпат (60 відсотків їх знаходиться на схилах понад 20 градусів) значною мірою залежить від технології рубок головного користування. Загальною проблемою лісового господарства в гірських умовах є відсутність механізмів для повітряного трелювання деревини при розробці лісосік. Це призводить до того, що в місцях суцільних рубок деревостанів, наземного спуску деревини з гір деградують різні комплекси типів лісу, посилюється змив ґрунту, засмічуються і забруднюються гірські потоки, що в кінцевому підсумку призводить до інтенсифікації стихійних явищ та порушення сталості екологічної безпеки регіону. Внаслідок таких систем господарської діяльності нижній гірський пояс буково-ялицевих лісів поступово змінювався смерековими монокультурами, що в окремих випадках привело до випадання цінної породи – ялиці білої із складу корінних угруповань. Все це потребує нагальних заходів щодо приведення лісокористування в Буковині у відповідність до сучасних нормативів [3, 8, 12].

Ефективним способом транспортування деревини в умовах Буковинських Карпат та Передкарпаття є повітряно-канатний спуск. Він відповідає вимогам раціонального природокористування, оскільки забезпечує збереження природних гірських ландшафтів від руйнівного впливу, що спостерігається при тракторному трелюванні [8].

Необхідно зазначити, що в 70-80-ті роки в лісах Буковинських Карпат вже застосовувалися повітряно-трелювальні установки для спуску деревини з гір. Проте вони були трудомісткі по монтажу, вимагали багато ручної праці при експлуатації і при настанні ринкових відносин їхнє використання ускладнилось [9].

З врахуванням сучасних економічних умов нами впроваджено у виробництво ДП "Путильське лісове господарство" вдосконалену конструкцію канатно-підвісної установки. Дана установка забезпечує високу продуктивність механізованої праці при здійсненні лісозаготівельних робіт, збереження водорегулюючих, ґрунтозахисних та інших корисних властивостей лісу, успішне поновлення головних порід. Впровадження даної канатно-підвісної установки в серійне виробництво в гірських і передгірських умовах Карпат дасть змогу зберегти їх цінні екосистеми, дасть значний не тільки екологічний, але й економічний ефект [8].

У напрямку господарської оптимізації лісокористування на прикладі лісових формацій в межах Буковинських Карпат Передкарпаття нами проведено господарсько-доцільне групування типів лісу за цільовим призначенням особливо захисних ділянок лісового фонду. З позицій екологічно збалансованого лісокористування, запобігання проявам згубних наслідків природних явищ, посилення водоохоронних, захисних, рекреаційних та інших корисних властивостей ці ділянки пропонується виключити із головного користування.

В основі проведеного групування типів лісу покладено їх родинні зв'язки в рамках одного едотопу, що мали у складі корінних деревостанів одну і ту ж переважаючу породу. Об'єднання у господарсько-доцільні групи типів лісу проводиться за подібністю еколого-захисних функцій та схожістю лісогосподарських заходів, яких потребують ці ділянки лісу. Виконане господарське групування типів лісу по зонах та пріоритетних напрямків проведення лісогосподарських заходів у особливо захисних ділянках різних категорій згідно з Постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок" (2007 р.), свідчить про доцільність виділення трьох цільових захисних груп лісів: темнохвойних, букових і гірських долин.

При організації лісового господарства і лісовпорядкуванні водозбір ще не став первинною територіальною одиницею, в рамках якого необхідна організація лісокористування. Немає поки що офіційних нормативів, які визначали б мінімальну площу водозбору як господарської одиниці залежно від природної зони і стану лісового покриву. Вказана проблема носить міжгалузевий характер і може бути вирішена тільки на державному рівні.

У Буковинських Карпатах на прикладі річки Черемош пропонуються такі еколого-економічні принципи управління площею водозбору:

- З метою створення сприятливого режиму водних об'єктів, попередження їх забруднення, засмічення і вичерпання, знищення навколо водних рослин і тварин вздовж річок, навколо озер встановлюються водоохоронні зони, що є природоохоронною територіями регульованої господарської діяльності. На території водоохоронних зон забороняється:

- використання стійких та сильно діючих пестицидів;
- розміщення кладовищ, скотомогильників, звалищ, полів фільтрації;
- скидання неочищених стічних вод, використовуючи рельєф місцевості (балки, кар'єри, пониззя, потічки тощо).
- По обидва береги річок та навколо водойм уздовж урізу води відводяться прибережні захисні смуги. Вони є природоохоронною територією з режимом обмеженої господарської діяльності. У прибережних захисних смугах забороняється:
 - розорювання земель (крім підготовки ґрунту до залуження і заліснення), а також садівництво та городництво;
 - зберігання та застосування пестицидів та добрив;
 - влаштування літніх таборів для худоби, полів фільтрації, тощо.;
 - будівництво будь-яких споруд (крім гідротехнічних, гідрометричних та лінійних), у тому числі баз відпочинку, дач, гаражів, стоянок автомобілів;
 - миття та обслуговування транспортних засобів та техніки;
 - влаштування звалищ сміття, гноєсховищ, накопичувачів рідких і твердих відходів виробництва;

Для успішної реалізації водозбірного принципу господарювання необхідно розробити механізми правового регулювання відносин між землекористувачами, встановити економічну відповідальність за його порушення.

Висновки. З метою впровадження Стратегії виконання Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат необхідно удосконалити концептуальні підходи та економічний механізм до невиснажливого використання природних ресурсів і збереження біо- та ландшафтного різноманіття. Єдиним напрямом оптимізації системи ведення лісового господарства у горах, що забезпечує комплексний, екосистемний підхід до природокористування, є перехід на водозбірно-ландшафтні принципи лісогосподарювання.

Загалом ж для стабілізації природокористування і поліпшення екологічного стану в Буковинських Карпатах необхідно розробити програму щодо охорони та відтворення природних екосистем. Для оптимізації лісокористування у Карпатах необхідно розробити еколого-економічну науково-обґрунтовану систему ведення лісового господарства з врахуванням цілого комплексу взаємопов'язаних чинників геологічного, кліматичного і гідрологічного характеру. Одним із перших кроків до цього має бути екологізація лісового господарства, впровадження природозберігаючих технологій, виділення господарсько-доцільних груп типів лісу з врахуванням функціонального призначення лісів різних категорій захищеності, еколого-економічні принципи управління площею водозбору, збереження біорізноманіття в умовах посиленого антропогенного впливу – як складових відповідної державної програми. Імплементация еколого-економічних принципів в Буковинських Карпатах вирішує існуючі протиріччя між необхідністю збереження екосистем і забезпеченням народного господарства продукцією лісового господарства.

Література

1. Голубець М.А. Концептуальні засади сталого розвитку гірського регіону. – Львів: Поллі, 2007. – 288 с.
2. Голубець М.А., Марискевич О.Г., Крок О.Б. та ін. Екологічний потенціал наземних екосистем. – Львів: Поллі, 2003. – 180 с.

3. Екологічний паспорт Чернівецької області. – Чернівці: Зелена Буковина, 2007. – 96 с.
4. Концепція збереження біологічного різноманіття України/ Затверджено Постановою КМУ, № 439 від 12.05.1997 р. – К., 1997. – 28 с.
5. Лавров В.В., Солодкий В.Д. Приклад системного підходу до формування програми інтегрованого управління водозбірними басейнами Чернівецької області з використанням екологічної ролі лісів// Лісівництво і агролісомеліорація. – Харків: "С.А.М.". – 2004, вип. 107. – С. 40-49.
6. Олійник В.С. Закономірності гідрологічного режиму річок Карпат у зв'язку з антропогенними змінами лісистості водозборів// Лісівництво і агролісомеліорація. – Харків: Майдан. – 2002, вип. 101. – С. 52-57.
7. Сівак В.К., Солодкий В.Д., Робулець С.В., Еколого-правове управління в галузі лісового господарства України. – Чернівці: Книги-XXI, 2008. – 528 с.
8. Солодкий В.Д. Екосистемний підхід у лісокористуванні. – Чернівці: Зелена Буковина, 2003. – 56 с.
9. Солодкий В.Д. Основи прикладної екології. Видання друге: Навч. посібник. – Чернівці: Зелена Буковина, 2007. – 544 с.
10. Солодкий В.Д., Лавров В.В. Ефективні підходи до формування екомережі Чернівецької області// Агроекологічний журнал. – К.: Либідь. – 2008, № 1. – С. 13-17.
11. Стратегія виконання Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 січня 2007 р. N 11-р.
12. Фурдичко О.І., Лавров В.В., Солодкий В.Д., Програма сталого розвитку Буковини// Агроекологічний журнал. – К.: Либідь. – 2007, № 2. – С. 16-24.

УДК 630*582.894

Здобувач О.М. Сирота; ст. викл. О.А. Чаплик –
НЛТУ України, м. Львів

ДЕЯКІ ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Ми живемо в період швидкого розвитку науково-технічного прогресу, що супроводжується зростаючим споживанням світових природних ресурсів. Цей стиль життя сучасної людини характеризується надзвичайно ворожим ставленням до навколишнього середовища. Ось чому, вивчення основ екологічного вчення сприятиме бережливому ставленню до природи, її збереженню і допоможе мінімізувати природні катаклізми, які є результатом нашого споживання та виснаження природних ресурсів. Нам треба пам'ятати – ми не отримали Землю у спадок від наших батьків, ми позичили її у наших дітей.

Competitor O.M. Syrota; senior teacher O.A. Chaplyk – NUFWT of Ukraine, L'viv

Some Philosophical Aspects of Ecological Situation

We are living in a time of rapid scientific and technological progress which is accompanied by an increasing consumption of the world's natural resources. This style of modern human life is having an extremely adverse effects on the environment. Therefore, the study of fundamentals of the ecological doctrine will promote careful attitude to nature, its conservation and will help to diminish natural cataclysms which result from our consumption and depletion of natural resources. We should keep in mind – we do not inherit the Earth from our parents, we borrow It from our children.

Some Philosophical Aspects of Ecological Situation

We are living in a time of rapid scientific and technological progress which is accompanied by an increasing consumption of the world's natural resources. This style of modern human life is having an extremely adverse effects on the environment. Such vital sources of life as air, water, minerals as well as fauna and